

Received: 15.05.2020

Accepted: 26.05.2020

Published: 14.06.2020

JOTS, 4/2, 2020: 750-763

**TEZCAN, S. Topkapı Sarayı Oğuznâmesi, İnceleme, Yapı
Kredi Yayınları, İstanbul, 2020, ss. 308,
ISBN: 978-975-08-4699-1**

Osman Fikri SERTKAYA

İstanbul/Turkey

E-mail: sertkayaof46@gmail.com

Oğuznâme'ler üzerinde yapılan son çalışmalar olarak şu yayınları zikretmek gerekiyor.

1. ERCİLASUN, A. B. (2019). Nehir Destan Oğuznâme (Oğuz Bitig), İstanbul: Dergâh Yayınları.

İrili ufaklı hacimli 26 eserin toplu olarak değerlendirildiği bu eserin sonunda yazarın konu ile ilgili 18 makalesi ve bildirisi yer almaktadır.

2. YILMAZ-ÖNDER, S. (2019). Yazıcızâde Ali'nin Oğuznâmesi, Metin-Tercüme-Sözlük-Tıpkıbasım, İstanbul: Dergâh Yayınları.

İstanbul, Topkapı Sarayı kütüphanesi, Revan bölümü, 1391'de kayıtlı nüsha esas alınarak hazırlanan metin.

3. DEMİR, N. (2020). Ebulgâzi Bahadır Han: Şecere-i Türk, Türk'ün Soy Kü-tüğü, Ankara: Altınordu Yayınları.

Yayında aslı Çağatay Türkçesi ile olan eserin Türkiye Türkçesine çevirisi, kaynakça ve özel adlar dizini yer almaktadır.

TEZCAN'ın çalışması, Arap harfli metninin Yazıcıoğlu Ali'nin Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Bölümü, 1390 numarada kayıtlı *Tevârih-i Âl-i Selçuk* adlı yazmasının baş tarafındaki boş sayfalara (1a, 2a-b) yazılan 65 satırlık bir metin hakkındadır. *Yazıcızade Oğuznâmesi* veya *Topkapı Sarayı Oğuznâmesi* adı ile bilinmektedir.

Topkapı Sarayı Oğuznâmesi üzerinde bugüne kadar Rıdvan Nafiz EDGÜER (1934, 1939), Orhan Şaik GÖKYAY (1938, 1973, 2006), Fahrettin KIRZIOĞLU (1952, 2000), Kamil Nerimanoğlu VELİYEV ve Fehri Agaoglu UGURLU (1993), Bahaeddin ÖGEL (1995), Fatma Ahsen TURAN (1997) ve Mustafa Sinan KAÇALIN (2006, 2017) çalışmıştır.

TEZCAN'ın *Topkapı Sarayı Oğuznâmesi* başlıklı incelemesi ise ilk kez açıklama notlarını ihtiva eden kitap yayınıdır. *Topkapı Sarayı Oğuznâmesi* Yapı Kredi Yayınları tarafından Mart 2020'de yayımlanmıştır. İnceleme 14 Eylül 2017'de geçirdiği kalp krizi ile vefat eden TEZCAN'ın eşi Nuran TEZCAN'ın *Semih Tezcan'dan Sonra* (s. 9-13) başlıklı takdimi ile başlamaktadır. Sonra Önsöz (s. 15), Giriş (s. 17-22), Araştırma Tarihi (s. 23-29), Birkaç Açıklama (31-32), İşaretler (s. 33), Yazı Aktarımı (s. 35-42), Dizimli Metin (s. 43-53) bölümleri gelmektedir. TEZCAN, eserin hece vezninin çeşitli ölçüleri ile yazıldığını söyleyerek *Dizimli Metin* bölümünde bunları göstermiştir. *Notlar* (s. 55-253) bölümünde eserde geçen 65 satırın kelimeleri açıklanmıştır. Eserde daha sonra, *Topkapı Sarayı Oğuznâmesi'nde Geçmeyen, Sadece Dede Korkut Oğuznâmeleri'nden Bilinen Oğuz Kişileri* (s. 254), *Topkapı Sarayı Oğuznâmesi'nde Geçen, Dede Korkut Oğuznâmelerinde Geçmeyen Oğuz Kahramanları* (255), *Bibliyografya ve Kısaltmalar* (257-273), *Dizin Üzerine Açıklamalar* (s. 274), *Dizin* (s. 275-306) ve *Tip-kıbasım* (s. 307) bölümleri yer alır.

TEZCAN'ın uzun yıllar boyunca titizlikle hazırladığı, ancak tamamlayamadığı bu eser yine Yapı Kredi yayınları arasında Nisan 2001'de yayımlanan *Dede Korkut Oğuznâmeleri Üzerine Notlar* eserinin metot olarak aynısıdır.

Eseri dikkatli bir şekilde okudum. Eksik olan bazı yerler ile farklı anladığım yerleri bu tanıtım ile değerlendiriyorum.

Ban kelimesi ‘keçeden yapılmış büyük çadır’ (s. 58) şeklinde anlamlandırılmış ve “kelime Farsça *bām*, *bān* ‘dam, kubbe’ ile ilişkili olabilir. DKOÜN 81 ve devamındaki notuma bkz.” açıklaması konulmuş. Ancak metindeki ibare *bān* değil *bān evlü*’dür ve *ban ev* ibaresi Anadolu ve Rumeli ağızlarında /b-/ > /m-/ değişmesi ve ilerleyici benzeşme yüzünden *ev* > *av* şeklinde ince sıradan kalın sıraya geçme yolu ile *ban ev* > *manav* şeklini almıştır. Eski Türkçe metinlerdeki *ban ev* ibaresi ise ‘ağaç/ahşap/tahta ev’ demektir, ‘keçe ev’ değil. Konunun geniş değerlendirmesi için bk. Uçar 2019: 21-42.

1. satır

arı suya batdukda ābdestlü Oguz ‘temiz suya daldığında aptesli Oğuz’. TEZCAN’ın açıklaması doğrudur. Çocukken Adana’da yaşlıların çırıl çıplak olarak akarsuya üç kez tamamen battıklarında gusül abdesti aldıklarını söylediklerini duymuştum. Olay Haldun TANER’in *Sancho’nun Sabah Yürüyüşü* adlı kitabındaki bir hikâyeye kadar gelmiştir.

15. satır

TEZCAN, *tolamalı bekter donuñ sökülmesün* okuduğu cümleyi “Dolamalı bekter zırhın sökülmesin” şeklinde çevirmiş (s. 105-106), ancak *sökül-* fiili hakkında bir açıklama yapmamıştır. TEZCAN’dan sonra bulunan Günbed yazmasında zırh ile ilgili *sökdür-* fiili geçiyor. TEZCAN, Günbed yazmasını görseydi bu iki fiil hakkında açıklama yazardı. Şimdi açıklamayı ben yazayım.

yeji kışka demür donlar er köynegi

güni gelse, demi düşse

çalışanda dalaşanda yej yaħadan sökdürmese

yeji kışka demür donlar neye yarar, neye yarar?

“Yeni kısa demir giysiler, er gömleğidir; Güni gelse, zamanı uygun düşse, çarpıştığında -vuruştığında (hasmının) yen yaka(sın)dan parçalamazsa, yeni kısa demir giysiler neye yarar, neye yarar?”. (11/14-12/2)

Sök- fiili Azerbaycan Türkçesinde (Orucov 2006b: 114b) şöyle yer almıştır:

1. Kurulmuş bir şeyi uçurtmak, dağıtmak, yıhmak, 2. Tikişini açmak, 3. Ham torpağı işlemek, açmak, kaldırmak, 4. Işıklaşmak, ışıklaşmağa başlamak, ışıklandırmak, 5. (mecazen) Parçalamak, dağıtmak, mahv etmek (bu menada bezen “söküp-dağıtmak” şeklinde işlenir.

Sök- fiilinin fiilden fiil yapan {-l-} eki ile teşkil edilen *sök-ü-l-* ve fiilden fiil yapan {-dUr-} eki ile teşkil edilen *sök-dür-* şekilleri ‘dikişi açmak’ anlamında değildir. Savaş ile ilgili metinlerde mecazen ‘parçalamak, ezmek, dağıtmak’ anlamındadır. Ben yazmada geçen *tolamalı bekter donuş sökülmesün* cümlesini “Dolamalı bekter zırhın parçalanmasın” şeklinde anlıyorum.

Yazı aktarımı bölümünde 6. satırda *biliklü* (s. 35) okunan kelime 10. satırda *Dede Korkut bilgilü* (s. 36), 20. satırda *Dede Korkut biliklü* (s. 37) okunmuş. Kelimenin imlâsı ise her üç örnekte de Arap harfleri ile (بلکلو) şeklinde aynı olarak geçer. TEZCAN, 6. ve 20. satırda *biliklü* okuduğu kelimeye Dizin s. 279’da ‘kehânet sahibi olan’, *bilgilü* kelimesine ise ‘kâhin’, *bilü* (s. 280) kelimesine ise ‘geçmişe ve geleceğe ilişkin bilgi’ anlamı vermiş.

Kelime Eski ve Orta Türkçede *bilig*, *bilgi*, *biliglig* ve *bilgilig* şekillerindedir. Dolayısıyla *Dede Korkut*’ta ancak yuvarlaklaşma ile *bilgilü* şeklinde okunabilir, *biliklü* okunamaz. Çünkü {-X}g} eki düşer ve kelime *bili* ~ *bilü* şeklini alır. {-X}k} eki ise düşmez. Dolayısıyla dizindeki *bilikli* kelimesi *bilgilü* maddesi ile birleştirilmelidir.

20-22. satırlar

Dede Korkut biliklü yédi bilüsin vérsün

Emir Sülmân uğurlu [yédi uğrın] vérsün

Salır Kazan sa’âdetlü yédi sa’âdetin vérsün

Bayındır Hân devletlü yédi devletin vérsün

Alp Arız [hürmetlü yedi hürmetin] vérsün

Bıyığı kanlı Bügdüz Emen heybetlü yédi heybetin vérsün

TEZCAN, şöyle diyor:

“Bu satırlarda Dede Korkut’un yédi bilü’si Emir Sülmân’ın yedi ugrı, Salur Kazan’ın yédi sa’âdeti, Bayındır Hân’ın yédi devleti, (eğer yapılan ekleme doğruysa) Alp Arız’ın yedi hürmeti (?) ve Bügdüz Emen’in yédi heybeti geçmektedir. Şimdiye değen birçok yerde yédi sayısı üzerinde durulmuş, ise de (örn. Gökyay 1973, Ro. 304 = 2006 baskısı 1026) burada altı Oğuz büyüğüne ilişkin olarak sayılan yédi’leri açıklayabilecek durumda değiliz. (s. 117).”

Yıl 1965. Türkoloji bölümü ikinci sınıf öğrencisiyiz. Eski Türk Edebiyatı dersinde hocamız Prof. Fahir İz’in *Eski Türk Edebiyatında Nesir ve Eski Türk Edebiyatında Nazım* adlı kitaplarını okuyacağız. Hocamız bize ön bilgileri veriyordu. Bunlardan birisi de yardımcı ünsüz/bağlayıcı ünsüz/kaynaştırma ünsüzü şekillerinde söylenen /y/ ünsüzü hakkındaydı. Müstensihin kelimeyi birlikte yazdığında bu ünsüzün yardımcı ünsüz olarak okunduğunu (Örnek: بيلگيليدي *bilgili-y-idi*), ancak müstensihin kelimeyi yardımcı ünsüzden önce بيلگيلي يدي şeklinde ayırdığı zaman kelimenin iki ayrı kelime zannedildiğini ve ikinci kelimenin *yidi* ‘yedi’ okunma tehlikesinin doğduğunu söyledi. (Örnek: بيلگيلي يدي *bilgili yedi*). Ancak bunu *yedi* rakamı değil /y/ yardımcı ünsüzü olarak *bilgili-y-idi* şeklinde okumamız gerektiğini öğretti. Bu bilgiye göre *Topkapı Sarayı Oğuznâmesi*’nde imlâsının ayrı yazılmasından dolayı naşirlerin hemen hemen hepsinin rakam olarak ‘yedi’ *yidi* ~ *yedi* ~ *yédi* okuduğu kelimenin ilk sesinin iki kelime arasında /y/ yardımcı ünsüzü olarak gösterilmesi gerekiyor.

Buna göre ibareleri, şöyle okursak, cümleler düzelmekte ve anlamları açığa çıkmaktadır:

biliklü yédi	→	bilgilü-y-di
uğurlu yédi	→	uğurlu-y-dı
sa’âdetlü yédi	→	sa’âdetlü-y-di
devletlü yédi	→	devletlü-y-di
hürmetlü yédi	→	hürmetlü-y-di
heybetlü yédi	→	heybetlü-y-di

Ben cümleleri şöyle okuyorum:

Dede Korkut bilgilü-y-di bilüsin vérsün

Emir Sül{ey}mān uğurlu-y-dı uğurun vérsün

Salır Kazan sa'ādetlü-y-di sa'ādetin vérsün

Bayındır Han devletlü-y-di devletin vérsün

Alp Arız [hürmetlü]-y-di [hürmetin] vérsün

Bıgı kanlu Bügdüz Emen heybetlü-y-di heybetin vérsün.

Burada konu ile ilgili bir hatıramı anlatmam gerekiyor.

Yıl 1973. Orhan Şaik GÖKYAY'ın *Dedem Korkudun Kitabı* adlı ansiklopedik yayını çıktı. Kitabı hemen aldım ve okumaya başladım. Kısa bir süre sonra Orhan Şaik GÖKYAY, Prof. Dr. Ali ALPARSLAN'ı, Prof. Dr. Mücteba İLGÜREL'i ve beni evine çay içmeye davet etti. Gittik. Hanımının ikramında Ali ALPARSLAN hocam ile güzel bir sohbeti dinledim. Daha sonra “yukarı çikalım” dedi. Kütüphanesinin bulunduğu ikinci kata çıktık. Yeni yayımlanan *Dedem Korkudun Kitabı*'nı eline aldı ve konuşma ikimizin arasında geçmeye başladı. Çünkü ben Muharrem ERGİN'in asistanı idim ve benim kanaatim ona göre mühimdi. Bana “Dedem Korkudun Kitabı'nı gördün mü?” diye sordu. “Gördüm ve okudum” dedim. “Nasıl buldun?” dedi. “O Dede Korkut Kitabı değil, Dede Korkut Ansiklopedisi olmuş” dedim. Bu cevabım hoşuna gitti. “Ekler bölümündeki Oğuznâme'yi okudun mu?” dedi. “Okudum efendim” dedim. “Nasıl buldun?” dedi. “Ben otuzdan fazla kelimeyi sizden farklı okudum” dedim. “Neler onlar?” dedi. “Bir yerde örün, bir yerde urun okuduğunuz kelimeyi ben *orun* okudum” dedim. “Baktı, başka” dedi. Ayrıca *kolhasın* okuduğunuz kelimeyi ben *koncasın* ‘goncasını’ okudum dedim. Ona da baktı. “Başka” dedi. Bu sefer ben sordum. “*Dede Korkut biliklü yedi bilüsin versin*” okumuşsunuz. Burada “yedi” nedir?” dedim. Hemen cevap verdi. “Canım bunu bilmeyecek ne var. Üçler, yediler, kırklar”. Ben tekrar sordum. “Burada öyle mi?”. Durdu. Düşündü. “Sen nasıl okudun?” dedi. Ben cevap verdim. “Şayet müstensih biliglydi yazsaydı kelimeyi tek kelime olarak okurduk. Ancak *biliklü* kelimesi vav

ile bitiyor. Vav harfi kendisinden sonra gelen harf ile birleşemez. O yüzden kelimenin devamı ayrı yazılmış. Ben *biliklü-ydi* şeklinde okudum” dedim. Durdu düşündü. “Bunları niçin yazmadın?” diye sordu. Ben cevap verdim. “Aman efendim, *min gayri haddin*, siz bir ansiklopedi yazmışsınız. Eserinizin ikinci baskısında bunları düzeltirsiniz” dedim. Bu sırada eşi yeni çayları getirdi. Sohbet Ali Bey ve Mücteba Bey ile devam etti.

Evden çıktığımızda, Mücteba bana döndü. “Osman biliyorsun. Onların çocuğu yok. Sen öyle cevaplar verdin ki ihtiyarın kalbini kazandın” dedi. Gerçekten de Orhan Şaik Bey daha sonraları bana yazdığı mektuplar ile ithaflarına hep “Oğlum Osman” hitabı ile başlamıştır. Bir gün onların da fotokopisini yayımlarım.

İkinci bir husus, bilim adamı birisinin eserini değerlendirirken kişi hakkındaki düşüncelerini elbise askısına asmalı, yazısında objektif olmalı diye düşünürüm. Ancak merhum TEZCAN’ın kişiler hakkında çifte standart kullandığı görülüyor. GÖKYAY ve ERGİN için nötr, Faruk SÜMER için pozitif, Bahaeddin ÖGEL, Mustafa S. KAÇALIN için negatif ifadeler kullanmış. Benim kitabımı (2006) bibliyografyaya bile almamış, yok saymış. Bakın s. 27’de KAÇALIN hakkındaki ifadesi nasıl:

“*Topkapı Sarayı Oğuznâmesi* son olarak Mustafa S. Kaçalın tarafından yayımlandı. Bu yayında eski yayınlardaki yanlışlardan hiç biri düzeltilememiş, aksine Edgüer ve Gökyay’ın birkaç isabetli okuyuşu yerine yanlış okuyuşlar önerilmiştir”.

Şimdi KAÇALIN’ın okumasına bakalım (2017: 784-785):

Dede Korkut biliglü-y-idi bilüsin vérsün, Emîr Süleymân uğurlu-y-ıdı uğurun vérsün, Salır Kazan sa’âdetlü-y-ıdı sa’âdetin vérsün, Bayındur Hân devletlü-y-ıdı devletin vérsün, Alp Arız ...-y-di ... vérsün, Bıyığı kanlu Bügdüz Emen heybetlü-y-ıdı heybetin vérsün.

Kısacası metni düzelterek doğru okuyan KAÇALIN, eski yanlış devam ettiren TEZCAN’dır.

26.-28. satırlar

yér enizin (?) yér enin yılan bilür.

burlu yonca dadın{ı} borsuğ bilür.

yédi dere *kolhasın dilkü bilür.*
çuvaldız{uŋ} kıymetin nöker i bilür.
ağır yüküŋ hengini katır bilür.
yédi yollar ayırdın deve bilür.
er ağırın er yéynisin eren bilür.
ğara başa ağrı gelse, béyni bilür.
geŋ yérler[ün] otlağın geyik bilür.
datlu suyun dadın{i} kulan bilür.
er nâkesin er cömerdin ozan bilür.

Ben bu 11 özlü sözün/ atasözünün ikincisi ile üçüncüsü üzerinde durmak istiyorum.

burlu yonca dadın{i} borsuğ bilür.
yédi dere kolhasın dilkü bilür.

TEZCAN, *burlu* okuduğu kelimeyi *Notlar* bölümü s. 183’de “*burlu* (< *burulu*) daha açılmamış henüz *burulmuş* durumda”, *bur-* eyleminden edilgin durum sıfatı. (Bugünün Türkçesi *dayalı, döşeli, kapalı, yıkalı* örneklerinde olduğu gibi)” şeklinde açıklama notu yazmış. KAÇALIN ise, (2017: 784-785) ibareyi *pürülü yonca* olarak okumuş. *Pürülü* kelimesini de (< *pür+ü+lüg*) yapraklı (*Derleme Sözlüğü*, IX: 3665b) şeklinde açıklamış. KAÇALIN’in s. 765-766’daki 44: 10 numaralı notunda da “*bürli: bürli* okunup < *pür+li* (< *pür* “kimi ağaçlarda, yapraklardan sonra ayrı olarak süren ince yaprak” TDK: TTS V: 3207)” açıklaması var. Yoncanın özelliği dört yapraklısının bulunmasıdır. Bulanın talihli olduğuna inanılır. Bu bakımdan KAÇALIN’in “yapraklı yonca” açıklaması metne daha yakışıyor.

TEZCAN, *kolha* okuduğu kelimenin Dresden 4b/4’te *koğu*, V. 59b/2’de *koğu* şeklinde geçtiğini söylüyor ve “Sözün Dede Korkut Kitabı’ndaki biçimi açıkça anlaşılırken yazmada *kolha* ya da *kulha* okunabilecek şekilde yazılmış olan kelimenin araştırılması gerekiyor” kaydını düşüyor. (s. 134).

Ben de bu kayda dayanarak kelimeyi araştırıyorum. Bu kelime beş harften oluşmaktadır. İmlâsına göre ilk harf *ka*f (= *ḳ*), ikinci harf *va*v (*w*), üçüncü harf *la*m, dördüncü harf *ha*, beşinci harf iki gözlü *he* olarak teşhis ediliyor. Ancak ben, bu kelimenin imlâsında müstensih'in istinsah/çekimleme hataları yaptığını düşünüyorum. İlk ses olarak geçen /*ḳ*/ ünsüzü, /*ğ*-/ > /*ḳ*-/ gelişmesi ile /*ğ*/ ünsüzünden gelişmiş olmalıdır. Dede Korkut Kitabı'nda benzer örnekler vardır. Mesela, *ḳarıp* < *ğarīb* (Dresden *ḳarıplığa* 267/5, 269/13), *ḳazap* < *ğazab* (Dresden 19/10, 20/9), *ḳarım* < *ğarīm* (Dresden 3/11), *ḳayrı* < *ğayrı* (Dresden 378/5), belki *ḳarayıp* < *ğarāib* (Dresden 12/5). İkinci harf/ses olarak geçen *va*v, kelime kalın sıralı olduğu için, /*o*/ veya /*u*/ okunabilir. Üçüncü harf olarak geçen *la*m harfi çekimleme yanlıştır. Müstensih *nun* harfinin dişini yazmış, kelimeyi tamamlamış, harflerin noktalarını koyarken *nun* harfinin tek noktasını harfin tam üstüne koymuş, ancak mürekkebin akması ile nokta ile harfin dişi birleşmiş, böylece *nun* yerine *la*m harfi teşekkül etmiştir. Dede Korkut Kitabı'nda böyle mürekkep fazlasından doğan başka yanlıklar da vardır.

Dede Korkut Kitabı'nın Dresden yazmasında 8/10.-11. satırlarda,

biḡ söyler iseḡ birisini ḳoymaz

erüḡ sözini ḳulağına ḳoymaz

şeklinde istinsah edilen beytin ilk mısraında *ḳoymaz* yazılan kelimenin *tuymaz* olarak okunmasını söylemiş ve sebebini de şöyle açıklamıştım:

“Müstensih metinde *tuymaz* yazmak istemiş ve yazmıştır, ancak kamış kalemi fazla bastırmaktan ve harfi sola doğru biraz eğri yaz-maktan dolayı mürekkep yığılması sebebiyle, *te* harfinin üstte, iki noktalı gövdesi, üstte iki noktalı *ka*f gövdesi halini almıştır. Burada harfi yanmış yazma yok, kaligrafik hata vardır.” (2006: 150)

Dördüncü harfin noktası da harfin altına konularak harfi *ci*m (= *c*) okutacak iken, sehven harfin üzerine konmuş böylece harf *ha* (= *ḥ*) olarak okunmuştur. Beşinci harf olan iki gözlü *he*'nin yazılışında yanlıştır yoktur.

Ben, bu görüşlerime dayanarak ilk nâşirlerden TEZCAN'a kadar devam eden *kolha* okuyuşunu *konca* şeklinde okumak ve *konca* < *jonca* olarak açıklamak istiyorum. Böylece üst satırdaki *yonca* kelimesine paralel *konca* kelimesini elde etmiş oluyoruz. Bana göre özlü sözler şöyle okunmalıdır:

bürülü yonca dadını borsuk bilür (4+4+4 = 12)

yédi dere koncasın<ı> dilkü bilür (4+4+4 = 12)

43. satır

yédi yıl Elburza sefer kılan/kaydıp dönen/kıyan pusat “Yedi yıl Elburza sefer kılan / Geri dönüp gelen Kıyan Busat”. *Dede Korkut Kitabı*'nda başından beri (بساط) BSAṬ *basāt* okunan kişi adı bir hayal kelimedir (ghost word). Bu kişi adının *Topkapı Sarayı Oğuznâmesi*'ndeki gibi BWSAṬ *būsāt* şeklinde okunması için bk. Sertkaya 2007: 449-453.

44. satır

Ban Hişārından barlayub uçan “Ban hisarından zıplayıp aşağı atlayan”. Cümledeki *barlayub uçan* ibaresi “zıplayıp aşağı atlayan” anlamına gelmez. Dresden yazmasında Beyreğin Bayburd hisarından kaçması olayı şöyle anlatılır. (D 97/10 - 99/1)

“Meger kâfir béginiñ bir bikir kızı vardı. Her gün beyregi görmege gelürdi. Ol gün gerü görmege geldi. Bakdı gördi Beyrek saht olmuş. Kız eydür: Niçün sahtsın hanum yigit? Geldügümce seni şén görürdüm. Gülerdün oynardın, şimdi n'olduñ dédi. Beyrek eydür: Nice saht olmayayım. On altı yıldır kim babañuñ tutsakiyam. Ataya anaya kavuma kardaşa hasretem ve hem bir kara gözlü yavuklum vardı. Yalancı oğlu Yaltacuk dérler bir kişi vardı. Varmış yalan söylemiş. Beni öldi démiş. <yavuklum> aña varur olmuş dédi. Böyle dégeç kız Beyregi âşıklaştı. Eydür: eger seni hisardan aşaga urganla salınduracak olursam, babaña anaña sağlık ile varacak olursañ, beni bunda gelüb halallığa alur mısın dédi. Beyrek and içdi. Kılıcuma togranayın, ohuma sancılayın, yer gibi kertileyin, toprak gibi savrılayın, sağlıkla varacak olursam Oguza, gelüb seni halallığa almazsam, dédi. Kız dahı urgan getirüp Beyregi hisardan aşaga salındurdı. Beyrek aşaga bakdı kendüzin yer yüzinde gördi. Allaha şükr eyledi.”

Beyrek için metinde geçen *Parasaruñ Bayburt Hisarından parlayub uçan* ifadesi mecazî ifadelerdir.

Kelimelerin etimolojik açıklamasını yapalım. Osmanlı Türkçesinde Farsça *per~perr* kelimesi ‘kanat’ demektir. پَر *par, parr* ‘a wing’ [kanat] (Steingass 1930: 239a). پَر *par* ‘a wing’ [kanat] (Johnson 1852: 278b).

Kelimenin kullanımının son örneklerinden birisi Tevfik Fikret’in *Rübâb-ı Şikeste* adlı eserinin girişindeki dörtlükte görülür.

Kimseden ümmîd-i feyz etmem, dilenmem perr ü bâl

Kendi cevvim kendi eflâkimde kendim tâirim

İnhinâ tavk-ı esâretten girândır boynuma

Fikri hür irfanı hür vicdanı hür bir şâirim.

Dolayısıyla *perle-* ‘kanatlanmak’ demektir. *Uç-* fiili ile birlikte kullanılır. *Perleyüp uçmak* ‘kanatlanıp uçmak’ mecazen ‘hisardan kaçmak’ anlamına gelir, ‘zıplayıp aşağı atlamak’ anlamında değildir. Çünkü hisar çok yüksektir. Beyrek aşağıya, yeryüzüne ancak urgan ile inmiştir, zıplayarak aşağı atlamamıştır.

Kelimenin Azerbaycan Türkçesindeki telaffuzu ise kalın sıralıdır. Naşirler *parlayub* şeklinde okunmuşlardır. Azerbaycan Türkçesinde *onomatophe* olarak şöyle yer almıştır:

“pırıldamak ‘kanatları ile pırıltı sesi çıkararak “pırr” ederek uçmak (kuşlar hakkında)’, bk. pırıldeşmek, pırıltı. (Orucov 2006a: 600b)

Türkiye Türkçesi’nde de *Derleme Sözlüğü* 8397’de, kalın sıralı olarak verilen, *sazların arkasından bir keklük havaya doğru parladı* örneğindeki *parla-* ‘uçmak’ olarak verilmiştir.

46.-47. Satırlar

Bay Böre oğlu Beg Barı yigit cümlesinde *Barı* şeklinde geçen isim *barı<yek>* veya *barı<yik>* olarak tamamlanabilir. Dresden’de *Beyrek* ve *Bayrek*, Vatikan’da ise *Bayrek*, *Baryek* ve *Baryik* şekillerinde geçen kişi adı için TEZCAN şunları söylüyor (s. 228-229):

“Dört değişik biçimde yazılmış olan ad şimdiye değin açıklanabilmiş değildir ve nereden geldiği de başlı başına bir sorundur. Kahramanın adını açıklamak için şu olasılıkları sıralayabilirim.

1. Farsça *bārī yek* “Allah bir”. Bazı metinlerde bunun Türkçe karşılığı bir Allāh geçer. Azerbaycan Türkçesinde bir Allāh yemin ederken kullanılan bir deyimdir. Türkiye Türkçesindeki “Allah çarpsın” gibi.

2. Türkçe *bay yegrek*. Başka metinlerden rastlanmayan bu söze *bay* “zengin” ile *yegrek* “üstün, daha iyi” kelimelerinin bir araya getirilişi olarak açıklanabilir.

3. Türkçe **berkrek* “daha sert, daha çetin”. Türkçe *berk* “sert” üzerine ‘daha’ anlamına veren *+rek* pekiştirme ekinin getirilmesi ile: **berk+rek > bekrak > begrek > beyrek* gelişimi sonucu.

Bu çözümlerin hiçbiri tam olarak tatmin edici değildir. Şu anki bilgilerimizle bir çözüme ulaşacağımı sanmıyorum.

Begrek kelimesinin çözümü için bk. Sertkaya 2014: 101-114.

48. satır

Aslanıla boğasın buğrasın göreşçisin öldüren cümlesi sehven “Arslanıyla boğasını, göreşçisini öldüren” şeklinde verilmiş. Metindeki *buğra* kelimesi atlanmış. Metne göre çevirinin “Arslanıyla boğasını, buğrasını, göreşçisini öldüren” şeklinde olması gerekirdi.

49. satır

sarı donlu Selcen kadın “Sarı elbiseli Selcen Kadın”, maddesinin açıklamasında kadın adının çeşitli kişiler tarafından *Salcan~Selcen~Selcan* gibi şekillerde okunduğunu söyleyerek Faruk SÜMER’in çalışmasından bahsedilmiştir. “Selcen veya Selcan adı hakkında inandırıcı bir açıklama bilmiyorum” diyen TEZCAN’ın Fatma ÖZKAN’ın bu konudaki yazısını atladığı anlaşılmaktadır. Bk. Özkan 1995: 907-914.

51. satır

Ṭokuş Koca oğlu Ṭoğrul sultān “Tokuş Koca oğlu Tuğrul Sultan”, maddesinde *toğrul* kelimesinin denazalizasyon (aykırı genizleşme) yolu ile *toğrul* şeklinde gelişmesi ile ilgili ünsüz çizelgesini ben bir yazımda (1991: 321-325) yayımlamıştım.

Ancak nazalizasyon/denazalizasyon (genizleşme/aykırı genizleşme) konusu Ayşegül SERTKAYA tarafından (2014: 1-12) çok daha geniş bir şekilde anlatılmakta ve açıklanmaktadır.

Dom edik{lü} duma donlu ‘sağlam çizmeli, zırh giyimli’ maddesinde geçen *dom* kelimesi için bk. Sertkaya 2016: 1063-1093.

55.-60. satırlar

Kazan ile ilgili iki soylama, 60.-65. satırlarda yer alan metin ise Dede Korkut Kitabı’nın Dresden yazması ile Günbed yazmasında varyantları olan bir soylama-
dır. Soylama metninin son neşri için bk. Uçar 2020: 213-240.

Sonuç olarak merhum Semih TEZCAN’ın *Topkapı Sarayı Oğuznâmesi* adlı incelemesi iyi bir dilcinin hazırladığı başarılı bir eserdir. Keşke sağ olsaydı ve eserini tamamlayarak yayımlandığını görseydi. Yüce Tanrı’nın rahmeti üzerine olsun.

Kaynakça

JOHNSON, F. (1852). A Dictionary, Persian, Arabic, and English, London: W. H. Allen and Co. Ltd.

KAÇALIN, M. S. (2017). Oğuzların Diliyle Dedem Korkudun Kitabı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ORUCOV, E. (2006a). Azerbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti III, Bakı: Şerq-Qerb.

ORUCOV, E. (2006b). Azerbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti IV, Bakı: Şerq-Qerb.

ÖZKAN, F. (1995). “Selcen Adı Hakkında”, Türk Dili, 524: 907-914.

SERTKAYA, A. (2014). “Köl Tigin, Tonyukuk, Bilge Kağan, Ongi, Taryat, Şine Usu gibi Göktürk Harfli Yazıtlarda Aykırı Genizleşme (Denazalizasyon) Örnekleri”, Gazi Türkiyat: Türkoloji Araştırmaları Dergisi, 15: 1-12.

SERTKAYA, O. F. (1991). “Okay ‘Zühal/Satürn’ mü, Yoksa ‘Müşteri/Jüpiter’ mi?”, Türk Dili, 474: 321-325.

SERTKAYA, O. F. (2006). Dede Korkut Kitabı, Dresden Nüshasının “Giriş” Bölümü, (Metnin Transkripsiyonu ve Açıklama Notları), İstanbul: Ötüken Yayınları.

SERTKAYA, O. F. (2007). “Kitâb-ı Dede Korkut’ta Basat Okunan İsim Üzerine Yeni Görüşler”, Ortak Türk Keçmişinden Ortak Türk Geleceğine, V. Uluslararası Folklor Konferansı Materialları, Bakı: 449-453.

SERTKAYA, O. F. (2014). “Adana, Begrek > Beyrek ve Elma Kelimelerinin Kökeni Üzerine”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi, 19/2: 101-114.

SERTKAYA, O. F. (2016). “Tüm Kelimesi Üzerine Yeni Değerlendirmeler”, Teke: Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 19: 1063-1093.

STEINGASS, F. J. (1930). A Comprehensive Persian-English Dictionary, Including the Arabic Words and Phrases to be Met with in Persian Literature, Second Impression, London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co. Ltd.

UÇAR, E. (2019). “Dede Korkut Anlatmalarındaki Ban Üzerine”, Anasay, 10: 21-42.

UÇAR, E. (2020). “Dede Korkut Kitabı’ndaki Bir Soylama Üzerine”, Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 3/1: 213-240.